

TEKST

Frans Collignon

FOTOGRAFIE

Archief, Janny Bosman en Shutterstock

De grote pieterman is giftig maar tegelijkertijd zeer goed eetbaar.

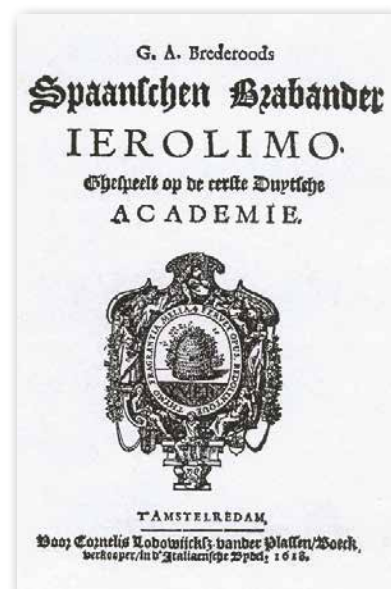

Het venijn van vissen

Wie wel eens is gestoken door de kleine pieterman (*Echiichthys vipera*), weet dat dit een flink pijnlijke ervaring is. Ondanks zijn bescheiden formaat is dit visje een van de giftigste dieren in onze kustwateren.

Zijn broer, de grote pieterman, is ook giftig maar leeft in dieper water en komt daardoor minder vaak mensen tegen die zich aan zijn stekels kunnen verwonden. Het gif van pietermannen is zelden dodelijk en is eenvoudig te neutraliseren als er heet water van boven de 40 graden Celsius voorhanden is. Dompel daar een stevige tijd het gestoken lichaamsdeel in – zodat de eiwitten van het gif worden afgebroken – en de pijn afneemt. Wie dit niet doet, kan nog weken last houden. Door de steeds warmer wordende kustwateren neemt het aantal pietermannen en daarmee ook het risico op een kwalijke ontmoeting met hen de laatste jaren flink toe. Neem bij

In *De Spaansche Brabander* van Bredero speelt de pijlstaartrog een bijzondere rol.

wandelingen over de zandbanken langs de Noordzeekust dus altijd een thermoskan heet water mee. Ook handig voor een kopje thee tussendoor.

Giftig maar toch lekker

Het gif uit de stekels van de kleine pieterman doet niet af aan de eetbaarheid van de vis. Kookboeken van zo'n 300 jaar geleden raden aan de vis gekookt of geroosterd met peterselie en kruisbessen op te dienen. *Jacob Cats* (1577 – 1660) dichtte over vissen en het bijzonder de pieterman:

*Om voor de maaltijd geen voeding verder te missen,
Moeten we het hier even hebben over vissen.
Daarbij moet wil ik wel zeggen dat slappe vis
Voor het verwerken in de keuken niet goed is.
Vis van enkele jaren oud, is beter te smoren
Dan die dieren die nog maar net zijn geboren.
De tong, kabeljauw en de verse schellevis,
Die zijn allemaal goed voor een smakelijke dis.
De magere pieterman mag hier niet ontbreken
Maar kijk dan wel goed uit dat die je niet kan steken,
Want als een gast door zijn stekeltjes wordt geraakt,
Heeft die echt veel meer pijn dan dat de smaak goedmaakt.*

Sint Petrus

De naam pieterman zou een verwijzing kunnen zijn naar Sint-Petrus, maar helemaal zeker is dat niet. Afleidingen van de naam Piet of Pieter worden in het Nederlands voor veel zaken gebruikt. Wie van vóór het tijdperk van de euro is, weet dat een pieterman de populaire benaming was voor een gulden. In de vijftiende en zestiende eeuw, en misschien nog wel wat later, werd het mannelijk geslachtsdeel ook al met de naam pieterman aangeduid. Een verband is niet zeker, anders dan de wat langwerpige vorm van de vis. In de wat volkse geschriften uit die tijd neemt men wat het beschrijven van geslachtsorganen betreft geen blad voor de mond en spot men zelfs met de mensen die meer gêne hebben. In de 300 jaar oude *Leugenboeken van Anna Folie*, ook wel bekend als *De Lyste van Rareteyten*, laat men een vrouw (*Maartje de Zuivere*) het mannelijk lid als *stekevis* benoemen omdat zij *geen pieterman dorst te zeggen*.

In een ander boertig boek waarin pies en poep hoogtij vieren, is de vertaling van de *Geestige Werken van Rabelais* uit 1682. Ook daar komt onze dubbelzinnige vis in voor. Een stevige innemer van wijn roept met het glas in de hand tegen een vrouw: *als mijn pieterman dit sap piste, zou je er wel aan willen zuigen*.

Visserslied

Eveneens van ver voor het *me too*-tijdperk is een visserslied over een Schevenings meisje dat vis

verkoopt. Het lied beslaat een groot aantal coupletten, waarin het deerntje haar waar aanprijst. Een jonge snaak is wel geïnteresseerd, zo lijkt het.

Maar de vis die zij heeft staat hem niet an
'Hebt gij bij geval geen pieterman?'

- 'Ik heb er nog twee.' - 'En de mijne is drie.'

- 'Ik geloof niet, sinjeurtje, voor dat ik het zie.'

- 'Ei, kom dan maar binnen, dan maak ik u los.'

Maar binnen grijpt de snaak haar beet en haar verzet is tevergeefs. Ze smeekt hem om haar te laten gaan. Te laat, want hij zegt:

- 'Zwijg stil, gij karonje, ik heb al gedaan,
Daar hebt gij twee gulden, nu kunt gij maar gaan;

En dan komt de moraal:

*Let dus op meisje dat vissen verkoopt,
Zorg dat je met de pieterman loopt
Van je vrijer of man. Dan hebt je geen kans
Te proeven van een vreemde pietermans.*

Pielrog

Een andere giftige vis die vaker te zien is in onze wateren is de *pijlstaartrog*, vroeger ook wel *pielrog* genoemd. Dit dier is bepaald niet aanvalslustig, maar zal zich bij dreiging wel met zijn giftige zweepstaart verdedigen. Het venijn zit hier dus daadwerkelijk in de staart. Het vervelende is dat die staart weerhaken heeft die een pijnlijke en rafelige wond kunnen veroorzaken. Ook hier is het gif warmtegevoelig en komt onze thermoskan weer van pas, hoewel langdurig spoelen onder een goede hete kraan nog beter is. Door de genoemde weerhaken en lange, priemende staart is het aantal dodelijke slachtoffers van pijlstaartroggen groter dan bij de pieterman. Zo heeft de populaire Australische presentator Steve Irwin een steek in de borst niet overleefd. In de vaderlandse literatuur zijn veel minder teksten over de rog dan over de pieterman te vinden. Maar *Bredero* laat in de *Spaansche Brabander* de hoofdfiguur iemand *een rogenstaart in diens aars toewensen*. Al met al een pijnlijk gedoe. ■

Langs onze kust worden steeds vaker pijlstaartroggen aangetroffen.